

РЕЗЮМЕ

**на научните трудове и публикации
на подп. д-р Мануш Петков Христов,
представени за участие в конкурса
за заемане на академична длъжност „Доцент“, военнослужещ в катедра
„Тактика, въоръжение и навигационна подготовка“ във Факултет
„Авиационен“ на НВУ „Васил Левски“ по научна специалност 05.12.01.
„Организация и управление на въоръжените сили“**

1. Монографичен труд - „Развитие на тактиката на Въздушните на Негово Величество войски през Втората световна война и съвременната ѝ интерпретация“, Плевен 2018, ISBN 978-954-713-113-2

В монографията се разглежда развитието на тактиката на Въздушните войски във Втората световна война, с цел да се извлекат важни поуки от практиката, приложими в съвременното строителство, подготовката и формирането на необходимите способности за водене на бойни действия от българските ВВС на съвременния етап.

В основния времеви интервал, в който се осъществява проучването (от 1941 г. до 1945 г.) се проследява и анализира участието на авиационните подразделения в осигуряване на морските комуникации в района на Егейско и Черно море, в осъществяване на Черноморската противовъздушна отбрана и в съвместната дейност с българските войски, предислоцирани в новоприсъединените области. Също така централно място заемат анализите на разигралото се въздушно противоборство при провеждане на въздушно-настъпателната операция на съюзниците, авиационното съдействие на формированията в бойните им действия срещу Вермахта основно през Първия, а в последствие и през Втория период на войната, както и започналият процес на трансформация във войските в първите следвоенни месеци.

Монографичният труд е структуриран в предговор, три глави и заключение.

В предговора се обосновава необходимостта от осъществяване на подобно изследване на тактиката, нейното развитие, с цел да се намерят сходствата и да се потърси тяхната приложимост в настоящата дейност на ВВС.

В първата глава се разглежда оформянето и утвърждаването на идеята за защита на националния суверенитет чрез изграждане на Въздушните войски като основен източник на военна мощ на Царство България. Осъществява се и анализ на схващанията за използването на Въздушните войски, отразени в нормативните документи и в трудовете на отделни наши теоретици, разглежда се и системата за подготовка и обучение като средство за усъвършенстване на бойната подготовка на състава от войските.

Във втората глава се изследва развитието на тактиката на Въздушните войски в резултат на натрупания опит от изпълнението на съюзническите

задължения и взаимодействието с коалиционните патньори. Проследяват се и се анализират дейностите на войските за прикриване на територията, акваторията и морските комуникации в Егейско и Черно море. Разглежда се и оказаното противодействие на въздушно-настъпателната операция на съюзниците с цел извличане на поуки от практиката на войските.

В трета глава се изследват бойните действия на Въздушните войски във войната срещу Германия чрез проследяване и анализ на изпълняваните задачи със съответните изводи след всяка една от тях. Обстойно се анализират слабостите в организацията на взаимодействието и механизмите за пренасяне, адаптиране и прилагане опита на съюзника в това направление. Разглежда се и се анализира същността на трансформацията, започнала своето проявление в края на бойните действия с цел установяването на важните аналогии, различия и влиянието на трансформационните процеси върху миналата и възможната настояща дейност на войските.

В заключението се извеждат в обобщен вид характерните проблеми, които се очертават от анализа на бойния опит на войските и се правят предложения относно бъдещата дейност на ВВС.

2. Научен доклад - „Обучението на юнкерите летци в навечерието на Втората световна война - съчетание на традиции и отговорности за бъдещето“ „Военноисторически сборник“, кн. 1, 2011 г., стр. 67-78.

В материала се разглеждат обема от дейности насочени към осигуряването на Въздушните войски с необходимият им подготвен летателен състав и по-конкретно обучението на юнкерите летци от Военното на Негово величество училище. Изследването по проблема за подготовката на командния авиационен кадър е съсредоточено основно върху анализа на общото и специалното военно образование като водещи. В хода на изложението се откроява изключителната целенасоченост, която се залага в обучението на състава. Осъщественият анализ на подготовката показва, че придобитите практически знания и умения от юнкерите летци точно и конкретно се обвързват с тяхното командирско изграждане за бъдещата им бойна дейност.

3. Научен доклад - „Третият щурм на Плевен - една пропусната победа на съюзното Руско-румънско командване“, Сборник военноисторически музеи - Плевен, Т. 3, 2012 г., стр. 189-212

Разработката е посветена на едно от най-героичните и драматични събития от Плевенската епопея. Целта на изследването е посредством обективен анализ на изложените аргументи в трудовете на генерал Куропаткин и полковник Паренсов да се обоснове верността на твърдението, че при наличието на определени алтернативи в решенията на съюзното Руско-румънско командване, положените усилия и дадените жертви щяха да намерят конкретно реално изражение и като краен резултат - щурмът да завърши с победа.

4. Научен доклад - „Съдържание и основни насоки в подготовката на Въздушните войски според регламентиращите документи от периода 1939-1943 година“, Сборник доклади от научна конференция „50 години от полета на първия човек в космоса“, 14-15 април 2011 г., Долна Митрополия, Т. 2, стр. 110-121

В доклада се разглеждат състоянието и насоките на подготовката на формированията от Въздушните войски като се прави всестранен анализ на основополагащите документи в тази насока: заповеди на Министъра на войната и на Командира на Въздушните войски, правилници за обучение, упътвания на родовете войски, ръководства и др. През изследвания период подготовката се разглежда като единство на две основни съставки - моралната и бойната. Вниманието се съсредоточава върху бойната подготовка. В нейния обхват според тогавашните схващания влизат: физическата и военнотехническата подготовка с всички специфични особености за вида въоръжени сили или рода войска; сглобяването на подразделенията, частите и съединенията т.е. тактическата и оперативната подготовка на офицерите, щабовете и обединенията.

В процеса на изследването се очертават редица положителни и отрицателни тенденции в подготовката на войските. Към положителните могат да бъдат посочени следните: Основните цели на занятията изцяло се консолидират от идеята да се използват предоставените възможности и време за най-рационална подготовка; В съдържанието на обучението на войските се отделя внимание на готовността им за участие както в настъпателни, така и в отбранителни бойни действия, за което се налага да решават изключително широк спектър от задачи; Очертава се стремежът да се постигне от една страна универсалност в подготовката, а от друга тя да се детайлизира и да бъде съобразена с бойните задачи, които ще се решават от различните родове авиация. Към негативните тенденции могат да бъдат посочени следните: Не се разработват необходимите бойни документи, в които да бъде отразен бойния опит на съюзника от „Битката за Англия“, този придобит в резултат на ответния удар на RAF в небето над Райха и новостите в бойното използване на авиацията на Източния фронт; Не се предприемат своевременни военнотехнически и организационни мерки за снабдяване на войските с подходяща материална част и за обучение на състава от различните родове авиация за действия в нощни условия.

5. Научен доклад - „Основни насоки в дейността на българската дипломация за преодоляване международната изолация и за адаптиране на външната политика към новите реалности между двете световни войни“, Сборник научни трудове от научна конференция „100 години българска бойна авиация“, 17-18 май 2012 г., Велико Търново, Т. 2, стр. 220-231

В материала се подлага на всестранен анализ обстановката, в която се развиват усилията на дипломатическия фронт, като се създават необходимите условия за безпристрастна и обективна оценка на събитията от разглеждания период. Основните насоки, в които се развиват усилията са следните:

Осъществяват се дейности по придържане към единствено възможната печеливша политика на неутралитет и необвързаност, без да се афишират ярко намеренията за борба срещу несправедливостта на Ньойския договор и Балканското съглашение; Реализира се поредица от добре планирани и предварително обмислени стъпки за заобикаляне военните ограничения на договора чрез политиката на „тайното въоръжаване“ с доставката на отбранителни продукти от Чехословакия, Полша, Италия, Германия и др.

В доклада се изтъква значимостта на осъществения пробив в политическата и военна изолация, в която е изпаднала България с подписването на Солунското споразумение от 1938 г., както и факта, че дейностите по възраждането на българските Въоръжени сили и превръщането им в гарант за националния суверенитет през 1938 г. са функция на военнополитическата ориентация на страната и от настъпилите глобални промени в Европейски и световен мащаб. Описва се и се анализира единствена алтернатива, която европейската дипломация представя за България в началото на 1941 г. Тя е свързана с две основни перспективи, които не водят към добър край. Първата се свързва с военния разгром и неизбежната военна окупация. Втората диктува съюз с Германия, чиято победа в световния военен сблъсък е доста съмнителна. Иначе казано българският управляващ елит е принуден да играе „Ва банк“ в сложния политически покер с тайната надежда, че очакваната трагична развръзка може да се отложи или да не се състои.

6. Научен доклад - „Развръщане на летищната мрежа и изграждане на летищната инфраструктура на българските Въздушни войски в периода 1937-1942 г.“, Сборник доклади, изнесени на международната научна конференция „Авиацията в съвременната геополитика и стратегия на ЕС, НАТО, коалициите и държавите“, София, Централен военен клуб, 11-12 април 2012 г., стр. 177-189

Изследването е посветено на многопосочните усилия на командването на Въздушните войски да развърне необходимата летищна мрежа с прилежащата ѝ инфраструктура и да осигури оборудването на аеродрумите с всичко необходимо за авиационните формирования. Осъщественият анализ разкрива една многопосочна и богата по замисъл и съдържание, добре обмислена, всестранно планирана и перспективно насочена и стройно организирана дейност. Крайният резултат от положените огромни усилия е безспорно успешен. Създадена е необходимата основа уникалния количествен и качествен скок, осъществен от Въздушните войски през разглеждания период.

7. Историческа справка - „Авиогарнизон Каменец“ към книгата „Възхвала за летище Каменец. Порталът към небето и звездите“, ИВКО ООД, Плевен, 2013 г., стр. 41, 47-74

В справката се очертава приноса на летище Каменец за подготовката на кадри за нуждите на българските ВВС в периода 1955-2006 г. В изложението се проследява началото на строителните дейности в периода 1953-1955 г. Описани са условията и трудностите, в които започва изграждането на летището през първите десет години на следвоенното развитие на страната. На преден план се

извежда факта, че стремежът да се изградят ВВС от съвременен тип изисква пълно напрежение на физическите, волевите и интелектуални възможности на състава. На анализ са подложени всички най-важни задачи, свързани с началото на летателната дейност след завършване на строителството, както и тези, които протичат през петте десетилетия от съществуването на летището.

8. Научен доклад - „Дейности на аеропланните отделения по разузнаване и нанасяне на бомбени удари по войски и обекти на театъра на военните действия в Източна Тракия и в зоната на Проливите“, „Военноисторически сборник“, кн. 4, 2013 г., стр. 45-63

Изследват се дейностите на първопроходците на българското въздухоплаване, свързани с ориентиране на Третото измерение към служба на националната кауза в условията на неповторимия всенароден подем по време на Балканската война 1912-1913 г. На неговия фон се очертават контурите на назряващата авиационна мощ на България. Възникването ѝ не е плод на нечие екстравагантно хрумване или просто стечение на неясни обстоятелства. Бавно и последователно тя набира сили и изправя стройна снага, за да поеме по пътя, предначертан и обмислен от група мъже отворили умовете и сърцата си към предизвикателствата на своето време. Те са готови да прегърнат неизвестността и да се хвърлят смело в овладяване на необятната въздушна шир, твърдо решени да я подчинят и да я поставят в защита на националната кауза. В хода на осъщественият анализ на действията на аеропланните отделения, свързани с разузнаване и бомбардиране на войски и обекти се оформя извода, че след първоначалния дебют на българската авиационна мощ в хода на бойното ежедневие се трасират редица новости по приложението на авиацията във военното дело, които много скоро ще бъдат приети и усвоени в световната практика.

9. Съобщение за историческа възстановка „Освобождението на Плевен“, Union of the European Historical Military Groups, Nr. 028, 2013

Съобщението представя проведената историческа възстановка „Освобождението на Плевен“ в две части:

- Част 1. „Последният бой за Плевен в района на 6-ти блокаден участък при р. Вит“, която се реализира в района, прилежащ около възстановения исторически мост над р. Вит;

- Част 2. „Връщане сабята на Осман паша“, която се реализира в двора на къщата - музей „Цар Освободител Александър II“.

Основният акцент в съдържанието на първата част се поставя върху следните исторически факти:

- опита да бъде осъществен пробив в блокадния пръстен около турския укрепен лагер;

- хода на преговорите по предаването на Осман паша и поверения му корпус на волята на победителите.

Представени са основните исторически персонажи:

А. За турската страна:

- Главнокомандващият турските войски в района на Плевен - Гаази Осман паша;

- Началникът на щаба на корпуса - Тефик паша;

- Командирът на дивизия - Адил паша.

Б. За руската страна:

- Генерал-лейтенант Ганецки - командир на Гренадирския корпус;

- Генерал-лейтенант Струков - генерал от Руската императорска армия, основен преговарящ по предаването на Осман паша и на войските от неговия корпус;

- Полковник Чернат - офицер от румънската армия на княз Карол.

Основното внимание върху втората част се съсредоточава върху следните исторически факти:

- Посрещането на руския император в къщата на видния плевенски гражданин от това време Иван Вацов. Радужният прием в освободения Плевен се организира на 11.12.1877 г. от представители на местната общественост, духовенството и офицерството;

- Акта по връщане сабята на пленения Осман паша от руския император в знак на уважение към пълководческите му умения.

Представени са основните исторически персонажи:

А. За турската страна:

- Главнокомандващият турските войски в района на Плевен - Гаази Осман паша;

- Хасип бей - личният лекар на Осман паша.

Б. За руската страна:

- Император Александър II - Царят Освободител;

- Генерал-майор Щейн - комендант на Главната квартира;

- Група офицери от свитата на императора.

В. От българска страна:

- Елена Вацова - съпруга на известния плевенски гражданин Иван Вацов - собственик на къщата, в която е организирано посрещането на Императора и е върната сабята на Осман паша;

- Представители на БПЦ от Плевенската епархия.

10. Научен доклад - „Участието на 11-ти Маршеви/73-ти пехотен полк на Добруджанския фронт“, Сборник с доклади от международна научна конференция „Първата световна война и България през 1916 г.“, 4-7 октомври 2016 г., София, Благоевград, Добрич, Тутракан, София 2016 г, стр. 93-111

В разработката е заложена идеята чрез проучване на наличните архивни документи да се очертае трудният и славен път на 11-ти Маршеви/73-ти пехотен полк на Добруджанския фронт. Категорично се формира убеждението, че липсва цялостно и подробно изследване за маршевите полкове, които заемат достойно място и имат реален принос за удържаните победи. В хода на изследването се очертава тяхната роля, място и статут спрямо останалите части и съединения. Създадени като военновременни формирования те имат определени задачи, роля и функции, посочени им от довоенната нормативна

уредба. При нейното проучване се формира обоснованото становище, че маршевите полкове могат да бъдат определени като учебно-бойни части. В тях се провежда единичното обучение и се дава необходимата военна подготовка на всички необучени набори, чието постъпване в армията е отложено по някакви причини. След като преминат организационно и бойно сглобяване и се попълнят с необходимото въоръжение и имущество маршевите части се отправят към фронта. Там те получават и изпълняват своите бойни задачи рамо до рамо с полковете от Действащата армия.

11. Научен доклад - „Изграждане на летище Долна Митрополия и начало на летателната дейност след предислоциране на Изстребителната школа за висш пилотаж в новия летищен район“, Юбилейна научна конференция с международно участие на тема: „Съвременни тенденции в авиационното обучение“, 18-19 май 2017 г., гр. Долна Митрополия, стр. 381-389

Основната цел на изследването е насочена към очертаване широкомащабната съзидателна дейност, развърната по изграждане на летищната мрежа на българските Въздушни войски и по-конкретно на летище Долна Митрополия. Паралелно с това тя е подчинена и на идеята да се изтъкне приноса на Изстребителната школа за висш пилотаж, предислоцирана на летище Долна Митрополия за съзидателното начало по възграждане на войските и по изграждане на въздушната мощ на страната. В процеса на изследването се оформят следните основни изводи: Изграждането на летище Долна Митрополия е част от разгърнатата широкомащабна програма в национален мащаб; Създаването на Изстребителната школа за висш пилотаж е поредната решителна стъпка в изграждането на Въздушните войски като елемент от военната мощ на страната; Поставените пред Школата основни задачи разкриват решимостта на държавното и военно ръководство да се отговори адекватно на предизвикателствата на времето; Изстребителната школа дава своя реален принос за осъществяването на количествения и качествен скок от нашите Въздушни войски в общия процес на военното строителство.

12. Научен доклад - „Анализ на съдържанието на бойните задачи на противоборстващите групировки, броя на успешно проведените атаки от изстребителните орляци и съотношението на силите при съюзническите нападения срещу София в периода 14.XI.1943-17.IV.1944 г.“, Научна конференция с международно участие на тема: „Единно европейско въздушно пространство - предизвикателства пред въздушния суверенитет и бизнеса“, 11 октомври 2017 г., Централен военен клуб - София.

В центъра на вниманието се поставят важни показатели като съдържание на бойните задачи, успешно проведените атаки и съотношението на силите, които позволяват да бъдат формулирани определени изводи за характера и мащабите на разигралото се противоборство. На базата на направените изложения сравнения и обобщения по проблема се формират няколко основни извода: В небето над София си дават среща двама противници, всеки от които е достоен да победи; В завързалите се тежки и неравни въздушни и

противовъздушни боеве, изстребителната авиация и противовъздушната артилерия оказват невероятен и героичен отпор на намеренията на противника да подложи на терор от въздуха мирното население.

С течение на времето размахът и ожесточението на оказаната съпротива принуждават съюзническото командване да заделя значителен авиационен ресурс, за да осигури необходимите условия за изпълнение на бойната задача. В много отношения той е съпоставим по количествени показатели с този, заделен за нанасяне на удари срещу най-големите и добре защитени административни и стопански центрове на Третия райх; Създаденото общо съотношение на силите във въздуха и в частност постигнатият превес в бомбардировачи и изстребители спрямо нашите самолети е впечатляващо и респектиращо в числени показатели; Поуките от практиката показват, че при наличието на повече съвременни изстребители, необходимото помощно оборудване за противовъздушната артилерия и при добре организирано управление на централно ниво, ефективността от действията на Въздушните войски би могла да бъде още по-впечатляваща.

13. Научен доклад – „От Белисток до подстъпите към Константинопол – предизвикани размисли по повод бойния път на 61-ви пехотен Владимирски полк“, Национална научна конференция „140 години Плевенска епопея“, Плевен, 16-17 ноември 2017 година.

В основата на изследването стои убеждението, че 140 години след войната все още може да се прибави нещо ново и интересно за събитията от 1877-1878 г. То се основава на факта, че има източници, които не са били обект на сериозно проучване. Такива безспорно се явяват бойните дневници.

В този дух е ориентирана и разработката. Тя изцяло е обвързана с постигането на две основни цели.

Първата е на базата на отразените събития в бойния дневник на частта и в редица още други документи и изследвания, да се очертае трудния и славен път на 61^{-ви} Владимирски полк в хода на войната.

Втората е насочена към това да се опише и анализира конкретното участие на формирането в най-важните епизоди от бойните действия и на тази основа да се открие неговия конкретен принос за Освобождението.

За реализирането на поставените цели изследването преминава през два етапа.

Първият обхваща проучванията за създаването, бойните традиции на полка и за неговата организация, подчиненост и състав.

Вторият е свързан с разглеждането на поставените пред формирането бойни задачи и анализа на тяхното изпълнение

Изнесените разсъждения около паметните събития, разиграли се на 30 и 31 август 1877 г., налагат следните изводи:

Насищането на бойното поле с огън в резултат на широкото приложение на новите скорострелни системи оръжия на пехотата и артилерията, безапелационно изискват адаптиране на командирското поведение и решения към новите реалности.

Стегнатите единни редици, разветите знамена и непоколебимостта пред неприятелските куршуми на вървящите в атака роти вече не са единственото и достатъчно условие за победа. Очертава се водещата необходимост да се търсят неотложни във времето способности за оцеляване на бойното поле, един от които е окопаването за предпазването от убийствения пушечен и артилерийски огън. Водещо значение придобиват не само способностите на командира да дава личен пример, презирайки смъртта, а най-вече тези, свързани с управлението и съхранението на силите и средствата под огъня на противника.

Поуките от практиката от драмата, разиграла се в района на редутите „Кованлък“ и „Исса ага“ ще определя за дълго време новостите в тактиката на пехотния бой не само в Руската императорска армия, а и в армиите от Европа и останалия свят. Ехото от епичните двудневни боеве оставя тежки физически и психически травми сред оцелелите. Те се съчетават с последвалите нови изпитания, на които е подложен състава на полка.

Изминатият боен път след Плевен продължава през виелиците и преспите от Топлеш до Химитли. Безспорно се налага извода, че зимното преминаване на Балкана, осъществено от Владимирския полк като част от състава на дясната обходна колона, е един от ярките и героични епизоди по време на войната, които ще останат записани за вечни времена в националната ни история.

След форсирането на Стара планина и участието в разгрома на Шипченско-шейновската групировка, бойният път на полка продължава и достига до подстъпите на Константинопол.

Представените факти и разсъждения недвусмислено налагат следните изводи:

В хода на изследването се затвърждава необходимостта от популяризиране на изминатия боен път от формированията, взели участие в кръвопролитните боеве и сражения на войната. Тя произтича от факта, че имената и номерацията на различните полкове, дивизии и корпуси отправят определено смислово послание главно към професионалните историци и изследователи. За широката общественост те си остават смътна комбинация от цифри и имена, която по някакво стечение на обстоятелствата се свързва с отминалите събития.

Предстоящата годишнина от войната също налага необходимостта нашата признателност да придобие конкретна насока. Тя следва да получи основна ориентация към това да се извадят от забвението имената на частите и съединенията, извоювали с много кръв и страдания българската свобода.

14. Научен доклад - „Настъпателната офанзива на формирования от корпуса на Осман паша на направленията: Пелишат-Згалево и Плевен-Ловеч“, Международна научна конференция на тема: „Балканите и Европа по време на Източната криза 1875-1881 г.“, СУ „Св. Климент Охридски“, 2-4 март 2018 г.

Основната цел на изследването е насочена към идеята да се подчертае значимостта на разигралите се събития и тяхната потенциална възможност за внасяне на обрат в развитието на бойните действия при Плевен и върху хода войната като цяло. Съдържанието на изложението е ориентирано и към това да

докаже, че Руската армия среща един силен, активен и добре организиран и подготвен противник, което повишава важността на удържаната победа.

Осъщественият анализ категорично налага развитието на разсъжденията в няколко основни насоки:

1. Безспорно се налага убеждението, че историческата наука е в дълг към описаните събития. Съзнателно или случайно, но при всички случаи абсолютно неоснователно, се недооценява значението на предприетите офанзивни действия от турските войски в навечерието на Третия щурм на Плевен.

2. Значимостта на предприетите трикратни вилазки (излизания) на части от турския гарнизон, две от които с прякото участие на мушир Осман паша, сами по себе си са показателни. Те са пряко доказателство, че на три пъти се изпуска създалата се благоприятна възможност затегналият се възел наречен Плевен, да бъде разсечен с един замах, при това бързо, ефективно и с много по-малко жертви.

3. Бързият разгром на настъпателните групировки на един открит терен би създал реалната възможност за прерастване на успеха от тактически мащаб в оперативен, а дори и в стратегически. Основанията за това са налице. Първото произтича от факта, че откритият терен осигурява равни възможности за всеки един от противниците на бойното поле. Второто се свързва с конкретните числови показатели. Средната численост на формированията за офанзивни действия от така наречените „сборни дивизии“ е около 10000-12000 души. Това представлява и означава, че 1/3 от турските сили е излязла на открито извън укрепения лагер. Иначе казано тази 1/3 от турския гарнизон се е лишила от главните си преимущества - защитата на солидните укрепления и от възможността да води прицелен огън от пределни разстояния, оставайки недосегаема за противника.

4. Очертават се редица слабости в действията на руската групировка при отразяване атаката на противника. Те разкриват значителни слабости в три основни направления:

Първото показва, че тактиката на пехотния бой е изостанала и не може да отговори на предизвикателствата на новите условия, наложени от съвременните образци пехотно и артилерийско въоръжение. В руската линейна и стрелкова пехота се подценява значението на окопаването и самоокопаването и на използване възможностите на фортификационните съоръжения. Навлизането на скорострелни и далекобойни системи в пехотата и артилерията налага коренно различна логика на поведение на бойното поле. Действия, в които пехотата настъпва в сгъстен боен ред с насочени щикове под барабанен бой са обречени на неуспех. Бойната практика налага необходимостта, достигайки до определен рубеж, пехотата да се закрепя при необходимост, като се прикрие чрез самоокопаване от убийствения огън на противника. Опитът ще докаже и необходимостта след като са се укрепили на достигнатия рубеж, формированията да подготвят в огнево отношение удара и да подновят настъплението си. Положителните и отрицателни поуки от боевете показват, че една дълбоко ешелонирана и развита в инженерно отношение отбрана следва да

се „прогрива“ чрез последователно придвижване от рубеж на рубеж и непрекъснато въвеждане на нови сили за развитие на успеха.

Второто направление разкрива неумението да се използва правилно и по предназначение кавалерията. Опасенията, че ще бъдат понесени загуби от противниковия огън свеждат нейните функции до охрана на фланговете и тила на пехотата от противниковата кавалерия. Не се използват нейните възможности непрекъснато да следи и да свежда информация за действията на противника. Нееднократно се пропуска създамата се възможност за масираното ѝ използване като се нанесе бърз и съсредоточен удар срещу пехота, разположена на открито.

Третото направление е свързано с невъзможността на руската артилерия да оказва своєвременна поддръжка на пехотата и да води бърза и ефективна контрабатарейна борба поради ограниченията на своята далекобойност. Описаната слабост се допълва и от друга, не по-малко съществена по своето проявление и характер. Стремешът да се избират позиции, осигуряващи извеждането на батареите извън досегаемостта на пушечния огън, налага необходимостта да се стреля с максимален заряд от пределни дистанции. Това способства за повреди по лафетите, увеличаване на разсейването и снижава възможностите да се води прицелен и ефективен огън срещу неприятелската пехота. Редица слабости от подобно естество са осмислени и обобщени от самите участници непосредствено след 19 август.

5. Посочените слабости и грешки по никакъв начин не снижават значимостта на стореното от руските войници, унтерофицери и офицери и значимостта на удържаната от тях победа. В боевете на 19 август съставът на Руската императорска армия действа самоотвержено и смело.

6. На направлението Згалево-Пелишат и при Ловеч турската пехота опровергава ширещите се твърдения, че е слабо ефективна в настъпателния бой. Заделените за участие формирования действат тактически грамотно, бързо и в същото време предпазливо с всички необходими мерки за осигуряване на походните си движения, с постоянна готовност да водят срещен бой в хода на изнасянето си. По никакъв начин не са склонни към неразчетени и нерационални действия, което личи от проведените рекогносцировки и взетите решения. По-голяма част от висшия команден състав има богат опит от участието си в Кримската война и от бойните действия на Балканите. Офицерите от щаба на Осман паша умеят да оценяват обстановката, умело използват предимствата на местността и на фортификационното оборудване, както и да се възползват от грешките на противника.

В заключение се стига до извода, че съвременното поколение носи отговорност. Тази отговорност е както към паметта на загиналите, така и към нашите наследници. Това е така, защото освен чувството за признателност, ние следва да им предадем и един добре съхранен и изчистен от всякакви конюнктурно обременени натоварвания спомен за нашето минало. За да изпълним това свое високо отговорно задължение следва да направим всичко възможно самите ние да бъдем добре ориентирани в детайлите на събитията като не ги делим на големи и малки, на значими, по-малко значими и други.

Ние просто следва да дадем своя принос за тяхното опознаване и описване такива каквито са, защото те самите са достатъчно величави и епични, без да се налага нашата намеса в тази насока.

15. Научен доклад – „Обучението в Юнкерския учебен орляк на летателен състав за нуждите на Въздушните войски в периода 1940-1945 година“, Годишна международна научна конференция на факултет „Авиационен“, 19-20 април 2018 г.

Българското военно образование има 140 годишна история, което е изпълнена с много героизъм, динамика и славни традиции.

На фона на този безспорен по своята значимост и важност за националната ни история времеви период се оформя убеждението, че почти паралелно със системата за военно образование се развиват и авиационното образование и обучение. Показателен в този аспект е фактът, че само 37 години след като са поставени основите на Военното училище, българските държавни и военни мъже предприемат необходимите стъпки за да се дадат на зараждащите се Въздушни войски необходимите пилоти, наблюдатели и военни специалисти. Положените солидни традиции от създаденото през 1915 година в покрайнините на София аеропланното училище се развиват и усъвършенстват. В България се развърща една много добре осмислена и организирана система от специализирани военно учебни формирования. Тяхната основна характеристика се явява уникалното по своето проявление съчетание в едно цяло на традициите, положени от първопроходците на родната авиация и въздухоплаване с новостите от световния опит в подготовката на летателен състав. Благодарение на упоритият труд на командно-инструкторския състав, ангажиран с подготовката и обучението на бъдещите пилоти и авиационни специалисти, Въздушните войски на България получават така необходимите им кадри за своето възраждане от унищожителните клаузи на Ньойския мирен договор.

Сред тях със своя принос и дейност в полза на развитието на Въздушните войски се откроява Юнкерският учебен орляк, развърнат на летище София.

Създаването на орляка е пряко следствие на две важни събития.

Първото от тях е Солунското споразумение от 31.07.1938 г., с което се денонсират ограничителните клаузи на Ньойския мирен договор.

Второто е свързано с проведеното на 17.02.1938 г. заседание на Въздухоплавателния съвет, на който се обсъждат редица важни въпроси, единият от които е свързан със състоянието на подготовката на състава от Въздушните войски.

Една година по-рано от тези събития започва усилена кампания за изпращане на офицери-летци за специализация в реномирани учебни школи в страни като Италия, Полша и Германия. Държавното и военното ръководство са наясно, че възможностите за подготовка извън пределите на Царство България са ограничени и предприемат конкретни стъпки за създаване на необходимата учебна структура. В основата на нейното създаване заляга идеята да се акцентира върху специалната подготовка на бъдещия офицерски състав. Орляка

е формиран за да задоволи необходимостта от специализирано учебно формирование, в което да се води летателното обучение на юнкерите летци-пилоти и наблюдатели от Военното на Негово Величество училище. Съсредоточаването на вниманието върху подготовката на бъдещите офицери от войските не е случайно. Осъщественият преглед на състоянието на летателния състав предизвиква тревога в командването на войските. Пред провеният се на 20.12.1937 година висш военен съвет командирът на Въздушните войски полковник Васил Бойдев докладва, че основата на авиацията съставляват подофицерският и школническият състав, поради което „Се създава странно и опасно положение на подофицерска войска върху отлични и скъпи машини.“

Проведеното проучване на архивните единици, свързани с дейностите, провеждани в Юнкерския учебен орляк в периода 1940-1945 година, позволява да се направят изводи в следните основни насоки:

1. Създаването на орляка е една от важните и своевременни практически мерки, предприети за развърщане на системата от военноучебни формирования, които позволяват да се осигури стройна организация за подготовка във Въздушните войски.

2. Функционирането на формированието съвпада във времето на едни от най-тежките изпитания за страната, свързани с възраждане на въздушната мощ, на участието на Въздушните войски в тежките и неравни въздушни боеве срещу съюзническите въздушни армади и в действията за окончателния разгром на Вермахта. То дава своя неограничен принос за попълване на войските с подготвени летци-пилоти и наблюдатели, както и на техници от различните специалности.

3. В обхвата на дейностите попадат всички аспекти на подготовката на състава като целта е да се осигури хармонично и многостранно развитие на знанията и уменията.

4. Търсят се всички възможни варианти и средства за интензифициране на обучението като теоретическите и практическите занятия са конкретно ориентирани към идеята за съчетаване в единство на родолюбивото възпитание, воинските качества и летателните умения.

5. Съдържанието на документите показва, че в орляка се съсредоточава обучението както на юнкерите летци-пилоти и наблюдатели, така и на други специалисти във формираните школи и специални курсове. По този начин се разширява обхвата на подготовката чрез рационалното натоварване и използване възможностите на инструкторите и на наличната материална част.

6. Вниманието на командването на войските и на орляка се съсредоточава както върху учениците летци, така и към усъвършенстване индивидуалната подготовка на кадъра и неговите методически умения.

16. Научен доклад – „Комбинираният дневно-нощен удар на съюзническата авиация срещу София на 10 януари 1944 година“, Годишна международна научна конференция на факултет „Авиационен“, 19-20 април 2018 г.

В центъра на вниманието на проведеното изследване е първият от серията (общо 3) комбинирани дневно-нощни удари срещу столицата София, проведени през вторият етап на въздушно настъпателната операция на съюзниците. Основната цел на неговото провеждане е да се направи една обективна оценка на събитията въз основа на всестранный анализ на действията на двете групировки, които си дават среща в небето над София.

Направеният анализ на техните действия в комбинирания дневно-нощен удар по София на 10 януари 1944 г., дава основание за изводи в следните основни насоки.

По отношение действията на противника.

Нараства съставът на ангажираните в удара сили и средства. Привличат се за действие и тежките бомбардировачи „В-17”, които са снабдени с най-съвременните за времето си бомбоприцели „Норден”. С това противникът се стреми да повиши не само количеството на пуснатите бомби над единица площ, а и тяхната точност на попадане в обекта.

Основната цел на планирания и проведен комбиниран дневно-нощен удар е да се лиши противниковата отбрана от възможност за организиране на противодействие, в резултат на понесените загуби при отразяване на дневния удар. Втората, не по-малко важна цел, е да се използва факторът изненада от едно неочаквано въздушно нападение. Разчита се, че съчетаването му със затрудненията, предизвикани при дневния удар, ще доведе до нарастване на паниката и дезорганизацията сред гражданското население и администрацията. По този начин се получава неизбежният ефект от наслагване на резултатите от преките и косвени въздействия при комбинирания дневно-нощен удар.

Предпочитанията за осъществяване на последващо нападение през тъмната част на денонощието са продиктувани от чисто прагматични съображения. Разчетите на съюзническото командване са насочени към това, с двукратно по-малко сили, да се получи приблизително същият ефект, но с много по-малко вероятни загуби. Освен това се икономисва изстребителен ресурс, като се отчита факта, че липсват нощни изстребители и противодействието ще бъде ограничено.

С прилагането на комбинираните дневни и нощни удари срещу крупни промишлени и административни центрове, неизбежно нараства броя на жертвите от цивилното население. В случая, влиза в сила концепцията на ген. Артър Кларк, „че за да унищожи нещо, трябва да се унищожи всичко. Нещо повече. Според него, нападенията трябва да се извършват само нощно време, за да бъдат защитени бомбардировачите от противниковите изстребители.

По отношение на българската групировка за ПВО.

Командването на войските отчита нарастващата опасност от засилване интензивността на ударите срещу София. За целта се стреми да привлече допълнително количество сили, необходими за усиление на противовъздушната отбрана на столицата.

Действията на 3/6 изстребителен орляк са изключително организирани, активни и своевременни. Усилията се пренасочват сполучливо в хода на боя, в зависимост от важността на целите. Първоначално центърът на тежестта се

съсредоточава срещу бомбардировачите, а след това ангажират в бой изстребителното прикритие, с което улесняват атаките на 2/6 орляк срещу ударните групи.

Разпокъсването на силите на 2/6 изстребителен орляк не му позволява организирано да влезе в бой, което отслабва силата на оказаното противодействие.

В резултат на смелите и самоотвержени действия, понесените загуби на противника имат следните показатели.

Свалени са 6 бомбардировача, или 4% от реално участвалите в удара, както и 3 изстребителя, или 3.75% от състава на въздушния ескорт. Общите загуби в самолети възлизат приблизително на 4% от броя на всички машини, които са във формацията.

Българските загуби включват 2 „D-520”. При това, единият от летците – поручик Тома Боев, при излитане от летище Телиш загива, а подпоручик Н. Начев остава жив, с леко нараняване. В процентно отношение, в хода на боя, загубите в самолети съставляват 5% от всички вдигнати във въздуха машини за този боен ден. При неуспешен опит да подпомогне действията на изстребителните орляци загива летецът фелдфебел Симеон Кирилов Михайлов, който се разбива в района на с. Мало Бучино – Софийско. Заедно с него, общите загуби в летци достигат 5%, а в самолети 7.6% от всички вдигнати във въздуха изстребители.

Прави впечатление, че почти всички загуби в самолети и летателен състав са косвени, т.е. не са в следствие от пряко бойно въздействие на противника, а се явяват като резултат на бойния стрес и преумората от напрегнатото ежедневие.

Съществен е приносът за снижаване ефекта и силата на удара на противника от страна на противовъздушната артилерия. Тежките батареи участват активно в боя, при навлизането на самолетите в бойното им пространство.

Липсата на изстребители за нощни действия снижава значително ефективността на оказаното противодействие от страна на противовъздушната отбрана при нощния удар срещу София.

Впечатлява и количеството на нанесените загуби сред гражданското население. Причината за значителния брой на жертвите може да се обясни с факта, че в резултат на понесените повреди в електросистемата, голяма част от населението остава извън скривалищата, под прякото въздействие на падащите бомби.

Общи изводи:

Нараства решимостта и на двете противоборстващи групировки с цената на всичко да изпълнят поставените им бойни задачи.

Резултатите от дневния и нощния удар по София разкриват за пореден път високата норма на бойно напрежение и за двете воюващи страни.

Впечатляващо е количеството на участващите във въздушните и противовъздушни сили и средства. При дневния удар, от двете страни участват

около 210-220 самолета и 51 зенитни оръдия, а при нощния – 80 бомбардировача и същото количество артилерия.

И двете страни отчитат силните и слабите страни в своите действия от предишните удари и предприемат необходимите мерки за тяхното отстраняване.

Разширява се пространственият и времеви размах на бойните действия, което води до максимално натоварване на привлечения за участие боен потенциал.

17. Научен доклад – „Въздушните и противовъздушни боеве в небето над София при удара на съюзническата авиация на 20.12.1943 г.“, Годишна международна научна конференция на факултет „Авиационен“, 19-20 април 2018 г.

Основната цел на разработката е насочена към анализиране действията на Българските Въздушни войски и на съюзническата авиация при удара по София на 20.12.1943 г. и на тази основа, да се направят съответните изводи за ефективността на състоялото се противоборство в този боен ден за всяка една от участващите групировки.

Осъщественият анализ на действията на двете противоборстващи страни в удара срещу София на 20 декември 1943 година, дава основание за съответните изводи относно проявлението на техните бойни потенциали.

1. По отношение на противниковата въздушна формация.

Предварителната подготовка на удара, неговото планиране и провеждане недвусмислено разкриват стремежа на съюзническото командване да се прилагат и използват, както натрупания боен опит от действията в небето над Райха, така и максимално ефективно условията на обстановката.

Извлечени са необходимите поуки от предишните бойни съприкосновения с групировката на нашата ПВО. Като цяло, общото количество на участващите в удара самолети се запазва, но при промяна в броя на типа им. Противникът изравнява съотношението между бомбардировачите и изстребителите във формацията. Това означава, че очакваното въздушно противодействие от нашата изстребителна авиация ще бъде значително засилено.

Съставът и типа на самолетите предвидени за участие е също показателен. Включените в ударната група бомбардировачи В-24 „Либърейтър“ са от съвременен тип, оборудвани са с уреди за навигация, самолетоводене и бомбоприцели на най-високо за времето си технологично ниво. Отличават се с висока бойна живучест, далечина на полета и висока огнева мощ за непосредствена защита. Същото може да се каже и за заделеното изстребително прикритие. Самолетите Р-38 „Лайтинг“ се отличават с добра тяговъоръженост, висока огнева мощ и далечина на полета.

Излизането на двете групи в единно време над заповядания район, показва добра групова слетяност и отлична координация в управлението, планирането и подготовката на подразделенията.

Осъщественият отвличащ маньовър и промяната на посоката за нанасяне на удара, показват много добра тактическа грамотност и желание с активни действия да се наложи волята над противника.

2. По отношение на нашата групировка на ПВО.

Общото количество на вдигнатите във въздуха наши изстребители (40 на брой) показва, че командването на Въздушните войски също е направило равностойна за положителните и слаби страни в действията от наша страна при предишните удари.

Действията на нашите изстребители са бързи, координирани и целенасочени. Своевременно и точно се оценява обстановката, силните и слаби страни на противника. Усилията се съсредоточават и ешелонират по време, място и цели в хода на боя.

Екипажите показват висока тактическа подготовка и умения за водене на маневрен въздушен бой. Възможностите и тактико-техническите характеристики на самолетите се използват в максимална степен. За изстребителите „Ме-109“ – преимуществата в бой по вертикала, а за „D-520“ – по хоризонтала. Същото може да се каже и по отношение на въоръжението. Далекобойното и точно оръдие на „D-520“ и отличните балистични показатели, високата скорострелност и поразяващия ефект на 20 мм. оръдие на „Ме-109“, се използват ефективно, както срещу изстребителите, така и срещу бомбардировачите.

Добрата координация в действията между орляците се потвърждава от факта, че едната противникова група (южната) е разстроена и е принудена да се завърне без да нанесе удар.

Осъщественият от поручик Списаревски таран, е другото поредно доказателство. Със саможертвата си, той доказва, че българските летци са готови на всичко, за да защитят София от ударите на противника.

Общата ефективност от действията на създадената от наша страна групировка на ПВО се потвърждава както от проявлението на отделните и компоненти в хода на боя, така и от самите количествени показатели. При общо съотношение на силите във въздуха – 2,5:1 в полза на противника, загубите му в самолети са значителни. В процентно отношение за бомбардировачите възлизат на 6% от участвалите в налета, а за изстребителите – 20%. Тези показатели са многозначителни и говорят сами по себе си за висока резултатност в боя от наша страна. При действията срещу различни обекти от територията на Германия, съюзническата авиация приема като нормално допустими загубите в рамките на 3-4% от участващите в удара самолети.¹⁸ В действителност, практиката от бойните действия показва, че средно статистически те се движат в границите на около 5-7% .

Същото може да се каже и по отношение на противовъздушната артилерия. Количествените параметри от стрелбата ѝ също са показателни. Средното време за водене на огън от една батарея е 1 мин. и 50 сек., което е около 2,5-3 пъти повече в сравнение с приетите норми. Това показва, че бомбардировачите са затруднени в прицелното бомбопускане в резултат на зенитния огън. Поради тази причина се увеличава времето за престой в

унищожителния пояс на батареите, което от своя страна увеличава вероятността от поражение. Показателен е и броя на изстреляните снаряди – 796. Като количество те са почти двойно, в сравнение с приетата средна норма от 400 снаряда. По разчет за изстрелването са необходими около 8-10 батареи. Недвусмислено се налага извода, че почти всички батареи от развърнатите в района на София са водили изключително интензивен и прицелен огън.

3. Общи изводи

На 20 декември 1943 г., в небето над София се разиграва изключително ожесточен сблъсък между две противоборстващи групировки, всяка от които си е поставила изключително решителни цели.

Заделеният за участие боен потенциал и неговото проявление разкрива решимостта и на двете страни за изпълнение на всяка цена на възложените бойни задачи.

02.04.2018г.

Подп.д-р : Мануш Христов/